

zachraňuje před Boží spravedlností, která ho určuje trestu; Bůh tu však nestíhá dobro, které stvořil, ale zlo, které spáchal on. Neodnímá mu totiž všecko, čím jeho bytost obdařil, nýbrž něco odnímá a něco ponechává, aby měl kdo cítit bolest nad tím, co bylo odňato.

I sama bolest je svědectvím o odňatém dobru i o dobru ponechaném. Kdyby totiž jedno dobro nezůstalo, nemohlo by trpět pro dobro ztracené. Kdo totiž hřeší, je ještě horší, těší-li se z porušení spravedlnosti; kdo se však mučí, nevzejde-li mu z toho žádné dobro, pociťuje bolest nad porušením blaha. A protože obojí, i spravedlnost i blaho, je dobrem a protože nad ztrátou dobra se má cítit bolest, nikoli radost (pokud to není vyváženo větším dobrem; spravedlnost duše je pak lepší nežli tělesné zdraví): je opravdu přiměřenější, cítí-li nespravedlivý bolest jsa trestán, než cítí-li radost při hříchu. Tedy zrovna jako radost nad opuštěním dobra v hříchu je svědkyní zlé vůle, tak je bolest nad ztrátou dobra v trestu svědkyní dobré přirozenosti. Kdo se totiž trápí pro ztrátu pokoje své přirozenosti, trápí se nad tím díky jakýmsi zbytkům pokoje, které působí, že přirozenost sobě přeje. Tak je tomu však po právu při pekelném trestu, aby nespravedliví a bezbožní v mukách želeli ztráty přirozených darů, cítíce, že jim je odňal velespravedlivý Bůh, kterým opovrhli, když byl dobrotivým dárcem.

Tedy Bůh, velemoudrý stvořitel a nejvýše spravedlivý pořadatel všech bytostí, který stvořil lidské pokolení jako největší okrasu země, dal lidem některá dobra, přiměřená tomuto životu, t. j. časný pokoj, spočívající úměrně tomuto kratičkému smrtelnému žití právě ve zdraví a celosti a svého druhu pospolitosti, jakož i všecko, čeho je k zachování nebo znovunabytí tohoto míru zapotřebí (jako to, co se vhodně a přiměřeně nabízí smyslům: světlo, zvuk, vzduch k dýchání, voda k pití a všecko, co je vhodné k živění, šacení, ošetření i okrášení těla); dal jim je však s tou spravedlivou podmínkou, že každý smrtelník, jenž bude takových statků, sloužících pokoji smrtelníků, užívati správně, obdrží statky větší a lepší, totiž právě pokoj nesmrtelnosti a jej provázející slávu a čest ve věčném životě, aby požíval Boha a v Bohu i bližního - kdežto kdo jich bude užívati špatně, těch větších statků neobdrží a o tyto přijde.

14. O pozemském i nebeském řádu a zákonu, ve kterém se i panováním pečuje o lidskou společnost, již se i pečováním slouží.

Tedy ovocem veškerého užívání časných věcí je v pozemské obci pozemský mír, kdežto v obci nebeské je jeho plodem věčný pokoj. Proto, kdy-

bychom byli nerozumnými živočichy, netoužili bychom po ničem jiném než po uspořádaném poměru tělesných částí a po ukojení žádostí, tedy po ničem, kromě pokoje těla a zásobě požitků, aby mír tělesný umožňoval mír duševní. Chybí-li totiž tělesný mír, je znemožněn i mír nerozumné duše, protože ona nemůže dojít ukojení žádostí. Zato obojí společně napomáhá tomu míru, který navzájem panuje mezi tělem a duší, t. j. míru, jenž spočívá ve spořádanosti života a zdraví. Zrovna jako totiž zvířata, vyhýbajíce se bolesti, ukazují svou lásku k tělesnému pokoji, a jdouce za rozkoší, aby ukojila potřeby svých pudů, ukazují lásku k pokoji duševnímu: tak také, vyhýbajíce se smrti, ukazují s dostatek svou velikou lásku k pokoji, v němž jsou navzájem sdruženy duše a tělo.

Ale protože u člověka je duše rozumná, podřizuje to vše, co má společného se zvířaty, pokoji rozumné duše, aby svou mysl k něčemu upjal a tomu úměrně něco konal, aby tak došel uspořádaného souladu poznání a jednání, který jsme už označili za mír rozumné duše. Neboť ani bolest ho nesmí srazit, ani touha ho nesmí zmásti a smrt rozrušit v tomto chtění tak dalece, aby nechtěl něco užitečného poznávat a podle toho poznání upravit svůj život a mravy. Ale aby v té snaze poznávat nezašel díky chabosti lidského důmyslu v nějaký zhoubný blud, má zapotřebí božského naučení, jehož by mohl s jistotou poslouchat, i pomoci, aby mohl poslouchati svobodně. A jelikož, dokud jest v tomto smrtelném těle, dlí v cizině od Pána, žije ve víře, nikoli v patření (2 Kor. 5,6 n); a proto všechny pokoj, jak tělesný, tak duševní, jakož i společný mír těla a duše odnáší k tomu míru, který má smrtelný člověk s nesmrtelným Bohem, aby v něm byla spořádaná poslušnost ve víře pod věčným zákonem.

Konečně, protože božský Mistr učí dvěma největším příkázáním, t. j. lásce k Bohu a lásce k bližnímu, příkázáním, v nichž člověk nalézá tři předměty lásky, totiž Boha, svou vlastní osobu a bližního, a protože ten, kdo miluje Boha, v lásce k sobě nebloudí: plyne z toho, že k lásce k Bohu má vésti i svého bližního, jehož má příkázáno milovat jako sám sebe (tak má vésti svou ženu, své děti i domácí i ostatní lidi, které může), a že si má přátí téhož vedení od bližního, potřebuje-li toho snad; a takto bude smířen, co na něm jest, s každým člověkem tím lidským mírem, jenž spočívá v spořádané svornosti, jejíž řád velí předně nikomu neškodit a za druhé také pomáhat, komu lze.

Především tedy pečuje o svoje drahé; o ně se totiž může starat pohodlněji a snadněji, ať už po přírodním řádu či po řádu lidské společnosti. Proto praví apoštol: „Nestará-li se kdo o svoje a hlavně o svoje domácí,

zapírá víru a jest horší než nevěřící“ (1 Tim. 5,8). To je také pramenem domáčího míru, t. j. spořádané svornosti spolubydlících v otázce příkazů i poslušnosti. Prikazují totiž ti, kteří se starají, na př. muž ženě, rodiče dětem, páni služebníkům; poslouchají pak ti, o které se pečuje, na př. ženy mužů, děti rodičů, služebníci pánů. Ale v domácnosti muže spravedlivého, žijícího z víry (Hab. 2,4) a dlícího dosud v cizině od té nebeské obce, slouží i ti, kdo rozkazují, a to těm, kterým na pohled rozkazují. Nedávají totiž rozkazů z panovačnosti, ale z povinné péče, a nerozkazují z panské vypínavosti, ale z milosrdné starostlivosti.

15. O přirozené svobodě a o otroctví, jehož první příčinou jest hřích, protože člověk zlé vůle, i když není nevolníkem druhého člověka, je otrokem vlastního chťiče.

Tak velí přirozený řád, tak stvořil Bůh člověka. Dí totiž: „Ať panuje nad rybami mořskými i ptáky nebeskými a nade všemi plazy, kteří se plazí po zemi“ (Gen. 1,26). Stvořiv ho rozumným, chtěl, aby panoval pouze nad tvory nerozumnými, ne aby člověk panoval nad člověkem, nýbrž nad dobytčetem. Proto se první spravedlivci stali pastýři bravu, nikoli králi nad lidmi, aby Bůh i takto naznačil, čeho žádá řád stvoření a k čemu nutí hříšné provinění.

Vyrozumívá se totiž, že otrocký stav byl právem uvalen na hříšníka. Proto v Písmech nečteme nikde o žádném otroku, až teprve spravedlivý Noe za trest takto nazval svého syna za jeho hřích (Gen. 9,25). Tohoto jména si tedy zasloužila vina, nikoliv přirozenost. Latinské slovo „servus“ (otrok) pochází prý od toho, že vítězové zachraňovali („servare“) ty, které mohli po válečném právu usmrtit, a dělali si z nich otroky; ale ani to není bez souvislosti s hříchem. Neboť i když se vede válka spravedlivá, bojuje se na druhé straně za hřích; a každé vítězství, jehož se dostává i zlým, pokořuje ve službách Boží spravedlnosti poražené, hojíc nebo trestajíc jejich hříchy. Dosvědčuje to muž Boží Daniel, když se v zajetí vyznává Bohu ze svých hříchů i z hříchů svého národa a dotvrzuje ve zbožné lítosti, že to je příčinou toho zajetí (Dan. 9,5 nn.).

Je tedy hřích první příčinou otroctví, ve kterém je člověk poddán člověku v poutech vázanosti; to se děje jenom na základě Božího soudu, na němž není nespravedlnosti a jenž dovede viny vinníků stíhati rozmanitými tresty. Jak však praví nebeský Pán, „každý, kdo páše hřích, jest otrokem hříchu“ (Jan 8,34); proto sice mnoho zbožných lidí slouží pánům

nespravedlivým, ale přece ne svobodným; „kým je totiž kdo přemožen, tomu jest i dán za otroka“ (2 Petr 2,19). A sloužit člověku je jistě menším neštěstím než sloužit chťiči, protože - abych pomlčel o ostatním - pomstychtivost plní lidská srdce nejrutějším panstvím. Leč zrovna jako podle řádu pokoje, ve kterém jsou jedni poddáni druhým, prospívá sloužícím pokora, tak zase panujícím škodí pýcha. Zato od přírody, jak Bůh člověka původně stvořil, není žádného otroka člověka nebo hříchu.

Avšak i otroctví, jež je trestem, podléhá tomu zákonu, jenž velí přirozený řád zachovat a zapovídá ho rušit; neboť kdyby se nebylo jednalo proti tomu zákonu, nemělo by otroctví co stíhat a trestat. Proto i apoštol napomíná služebníky, aby byli svým pánům poddáni a aby jim ze srdce a upřímně sloužili (Ef. 6,5); to aby - nemohou-li od pánů získati svobodu - učinili si jaksi svoje otroctví sami svobodným, sloužíce jim ve věrné oddanosti a ne ve lstivém strachu - dokud nepomine nespravedlnost, dokud nevezme za své všechna lidská vlada i moc a dokud nebude Bůh vším ve všem (1 Kor. 15,24; 28).

16. Kdy je vláda oprávněna.

Proto naši spravedliví patriarchové udržovali pokoj ve svém domě tím způsobem, že stran těchto časných statků činili sice rozdíl mezi údělem synů a postavením otroků, ale zato k uctívání Boha, v němž doufáme ve statky věčné, vedli všechny členy své domácnosti s touze laskavou péčí. To je příkazem přirozeného řádu, ba název „hlava rodiny“ má právě tady svůj původ a je užíván teď tak obecně, že i nespravedliví panovníci se rádi dávají nazývat hlavami. Ale ti, kteří jsou skutečnými hlavami rodiny, starají se otcovsky o to, aby všichni jejich domácí příslušníci uctívali a vysloužili si Boha; touží totiž a přejí si přijíti do domu nebeského, kde už nebude povinnosti vládnouti smrtelníkům, protože tam nebude povinnosti pečovat o šťastné - už nesmrtelné; a dokud se tam nedostanou, měli by spíše hospodáři pocítovat jako břemeno vládu než otroci službu.

Jestliže se však někdo v domě svou neposlušností domácímu řádu protiví, je kárán buďto slovem nebo bitím či jakýmkoli jiným spravedlivým a dovoleným trestem, nakolik to lidská společnost dovoluje, a to v zájmu toho trestaného, aby byl včleněn v řád, z něhož vybočil. Neboť zrovna jako není dobročinný ten, který svou ochotou způsobí, že je ztraceno větší dobro, tak není také nevinný ten člověk, který z ohleduplnosti nechá druhého upadnout ve větší zlo. Kdo tedy má zůstat bez viny, ten ne-

jen nesmí nikomu způsobit nic zlého, ale musí také druhého od hříchu zdržovati nebo hřích trestati, aby se buďto ten trestaný trpkou zkušeností polepšil nebo aby byl pro jiné odstrašujícím příkladem.

Protože tedy lidská domácnost má býti základem nebo složkou obce a protože každý základ musí být zaměřen k nějakému cíli svého druhu a každá složka k celku, jehož je součástí: plyne z toho dosti jasně, že domácí řád má být nacílen na řád obecný, t. j. že spořádaná svornost spulubylých ve věci příkazů i poslušnosti se má odnášet ke spořádané svornosti spoluobčanů stran vlády i poslušnosti. Následkem toho má hlava rodiny dávat příkazy po vzoru zákona obce a má jimi svůj dům řídit tak, aby byl v souladu s řádem obce.

17. V čem se nebeské společenství s pozemskou obcí pokojně shoduje a v čem s ní nesouhlasí.

Ale domácnost lidí, kteří nežijí z víry, kráčí za mírem pozemským, jenž provází statky a výhody tohoto časného života; zato domácnost lidí, kteří žijí z víry, vzhlíží k věčným zaslíbením pro život budoucí, kdežto statků pozemských a časných užívá jako cizinka, nedávajíc se jimi upoutat a odvrátit od svého cíle, Boha, ale opírajíc se o ně, aby lehčeji nesla a co nejméně zvýšila břemeno porušitelného těla, jež zatěžuje duši (Moudr. 9,15).

Proto obojí druh lidí a ta i ona domácnost užívá potřeb tohoto smrtelného života společně; ale každá má při jejich užívání svůj vlastní cíl, značně odchylný. Tak také pozemská obec, která nežije z víry, touží po míru pozemském a svornost občanů ve vládě i poslušnosti naciluje k tomu, aby mezi nimi byla jakási shoda vůle v otázce potřeb smrtelného života. Naproti tomu obec nebeská či spíše ta její část, která v této smrtelnosti je cizinkou a žije z víry, potřebuje požívati i tohoto míru, dokud nepomine ta smrtelnost, pro niž je tohoto míru zapotřebí; proto také dokud tráví svůj život v cizině u obce pozemské jako v zajetí, majíc slíbeno vykoupení a obdrževši jako záruku duchovní milost, neváhá poslouchati zákonů pozemské obce, jež spravují potřeby smrtelného života, a to proto, aby - protože ten smrtelný stav je oběma obcím společný - byla ve věcech, k němu se vztahujících, mezi nimi zachována svornost.

Avšak pozemská obec měla některé filosofy, které božská nauka zavrhuje a kteří se dali svými domněnkami nebo démony svést k víře, že lidstvo se musí ucházet o přízeň mnoha bohů, jejichž řečneme pravomoci podléhají rozmanité předměty, jednomu tělu, druhému duchu, a co se těla

týče, jednomu hlava, druhému šíje atd., každému něco jiného; podobně co se týče ducha, jednomu nadání, druhému vzdělání, třetímu vášeň, čtvrtému chtíč, a pokud jde o životní potřeby, jednomu dobytek, druhému obilí, třetímu víno, čtvrtému olej, jinému lesy, jinému peníze, jinému plavba, jinému války a vítězství, jinému manželství, jinému porody a plodnost a podobně z ostatních věcí každá jinému. Zato obec nebeská věděla, že má být uctíván jenom jeden pravý Bůh, a nahlížela ve zbožné víře, že se má výhradně jemu sloužit tou službou, která se řecky jmenuje *λατρεία* a náleží jenom Bohu. Tak došlo k tomu, že náboženské zákony nemohla mít s pozemskou obcí společné, že měla za nezbytno kvůli nim s ní nesouhlasiti a lidem jiného smýšlení být solí v očích a vystaviti se jejich hněvu i zášti a urputnému pronásledování - ledaže snad odrážela nevoli protivníků někdy svou obávanou mnohostí a vždycky Božím přispěním.

Tedy tato nebeská obec, dokud dlí jako cizinka na zemi, volá k sobě občany ze všech národů a shromažďuje cizineckou obec všech jazyků, ne dbajíc toho, co je odchylného v jejich mravech, zákonech a zřízeních, jimiž je pozemský mír zjednáván nebo udržován, nerušíc a neničíc z nich nic, ba dokonce chráníc a zachovávajíc to, co směřuje - byť i u různých národů různým způsobem - k jednomu a témuž cíli, pozemskému míru, pokud to nepřekáží náboženství, jež učí účtět k jedinému nejvyššímu a pravému Bohu. Používá tedy i tato nebeská obec na tomto svém putování pozemského míru, a pokud je to možno bez úhony víry a náboženství, ostříhá a přeje si ve věci přirozených lidských potřeb souladu lidských vůlí a naciluje tento pozemský mír na mír nebeský, který je skutečně mírem takovým, že - alespoň pro rozumného tvora - má být jen on pokládán i označován za mír, totiž za dokonale uspořádané a velevorné společenství v požívání Boha a v Bohu sebe navzájem - cíl, u něhož nebude život už smrtelným, ale prostě a jistě životným, a tělo nebude tělem živočišným, které porušujíc se zatěžuje duši, nýbrž duchovním, nemajíc žádného nedostatku a jsouc po všech stránkách poddáno vůli. Dokud Boží obec tady ve víře putuje, má tento mír a z této víry spravedlivě žije, nacilujíc na dosažení onoho míru každý dobrý skutek, který vykoná vůči Bohu i bližnímu, protože život obce je jistě životem spopolitým.

18. Jak se nejistota nové akademie liší od jistoty křesťanské víry.

Co se pak týče toho rozdílu, jež Varro přejal od novoakademiků, pro které je všecko nejisté: zavrhuje Boží obec takovou pochybovačnost jako nesmysl.